

**ANTİSEMİT
NEFRET
SÖYLEMİ
İZLEME
REHBERİ**

Yayın Sahibi:

Sivil ve Ekolojik Haklar Derneđi
Osmanađa Mahallesi, Reřit Efendi Sokak, 42/5, 34714 Kadıköy/İstanbul
www.sehak.org.tr,
e-posta: bilgi@sehak.org

Baskı:

Akademi Matbaacılık
Davutpařa Cad., Güven sanayi Sitesi, C Blok, No: 230,
Topkapı/İstanbul

Proje Koordinasyon ve Yönetimi:

Sivil ve Ekolojik Haklar Derneđi

Proje Koordinatörü:

F. Levent şensever

Proje Asistanı:

Özden Dönmez

Yazar:

F. Iřıl Demirel

Katkıda Bulunanlar:

M. Alkım Bayraktar

Kapak ve Sayfa Tasarımı: Gül Dönmez

GİRİŞ

Avrupa Birliđi Türkiye Komisyonu tarafından desteklenen “Anne Frank’ın Yaşam Öyküsü Üzerinden Temel Haklar ve Demokratik Deđerler Öğretimi” projesi kapsamında hazırlanmış olan bu el kitabının amacı, nefret söylemi kavramını açıklığa kavuştururken aynı zamanda Antisemit nefret söylemlerine ışık tutmaktır. Proje sürecinde yapılan çalışma, kullanılan metot, uygulama deneyimleri bu el kitabında derlenmeye çalışılarak eğitimciler, sivil toplum çalışanları ve gönüllüleri, insan hakları aktivistleri ve ilgili herkesin kullanımı için hazırlanmıştır.

Nefret söylemlerine ilişkin bir izleme faaliyeti, söylemin boyutu, karşı karşıya kalınan tehlikenin farkındalığını kavramaya yarayacak bilgi ve verilerin toplanmasına katkıda bulunacağı gibi aynı zamanda bu tür suçlara karşı mücadelenin yöntemlerini bulmamıza ve stratejiler geliştirmemize de yardımcı olacaktır. Nefret söylemlerinin hedefi olan gruplara katkı sağlamanın en etkili yöntemlerinden biri, mağdur oldukları suçlara ilişkin durumun tüm boyutlarıyla ele alınacağı izleme çalışmalarıdır. Nefret söylemleri ancak etkin bir izleme, belgeleme ve raporlama faaliyeti sonucu kamuoyu açısından görünür kılınabilir. Türkiye’de mağdur grupları temsil eden sivil toplum kuruluşlarının bir kısmı izleme ve belgeleme faaliyetleri yürütmektedir. Ancak yazık ki sivil toplum kuruluşlarının bu verilerine kamu kuruluşları ve hükümetler ilgisiz kalmaktadır. Nefret söylemlerinin görünür kılınması ise, kamu kurumlarının hukuk çerçevesinde uluslararası standartlara uygun pratikler geliştirilmesine katkıda bulunacağı gibi hükümetlerin uluslararası standartları benimsemelerini ve uygulamalarını da teşvik edebilir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin özellikle ifade özgürlüğü hakkı ve ölçütleri bağlamında bu el kitabında ele alınacak nefret söylemi kavramı, daha önce Türkiye özelinde çeşitli sivil toplum örgütleri tarafından defalarca ortaya koyulmuşsa da nefret söylemleri, antisemitizm bağlamında ilk defa ele alınmaktadır. Bu sebeple el kitabı, Yahudilere yönelik nefret söylemlerinin analiz ve deşifre edilebilmesine yönelik çalışmalara, araştırmacılara, sivil toplum örgütlerine, karar vericilere, uzmanlara ve tüm topluma kılavuzluk etmesi amacıyla hazırlanmıştır.

İçindekiler

KISALTMALAR	4
ÖNSÖZ	6
KAVRAM & TANIMLAR	10
Nefret suçu nedir?	10
Nefret söylemi nedir?	10
Antisemitizm, antisemit nefret söylemi & nefret suçları	10
Antisemit nefret suçları ve söylemleri nasıl tespit edilir?	10
UYGULAMALAR	10
İzleme çalışmaları neden önemlidir?	10
İzleme çalışması nasıl planlanır?	10
Raporlama nasıl yapılmalıdır?	10
İzleme çalışmasında nelere dikkat etmek gerekir?	10
METODOLOJİ	10
Ulusal medyada antisemit nefret söyleminin izlenmesi	10
Medyada üretilen antisemit nefret söylem türleri	10
Antisemit nefret söyleminin temelleri ve yansımaları	10
TEŞEKKÜRLER	10

KISALTMALAR

Anti-Defamation League Foundation – ADL

Avrupa Birliđi – AB

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı - AGİT

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi – AIHM

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi – AİHS

Avrupa Konseyi (Council of Europe) - CE

Birleşmiş Milletler (United Nations) – BM

Hrant Dink Vakfı – HDV

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi – İHEB

İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch) - HRW

Sivil ve Ekolojik Haklar Derneđi – SEHAK

Sivil Toplum Kuruluşu - STK

Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International) – UAÖ

Uluslararası Holokost Anma İttifakı (International Holocaust Remembrance Alliance) – IHRA

United States Holocaust Memorial Museum - USHMM

ÖNSÖZ

Tüm insanlar için, yaşama hakkı başta olmak üzere, devredilemez, vazgeçilemez nitelikte temel haklar vardır. Tüm bu haklar Birleşmiş Milletler tarafından 10 Aralık 1948 tarihinde ilan edilmiş, Türkiye de 6 Nisan 1949’da beyannameyi kabul eden ülkeler arasına katılmıştır. Birleşmiş Milletler (BM) tarafından ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Beyanname (İHEB), insanlık topluluğunun bütün bireyleriyle kuruluşlarının bu hakları her zaman göz önünde tutarak eğitim ve öğretim yoluyla bu hak ve özgürlüklere saygıyı geliştirmeye, giderek artan ulusal ve uluslararası önlemlerle gerek üye devletlerin halkları ve gerekse bu devletlerin yönetimi altındaki ülkeler halkları arasında bu hakların dünyaca etkin olarak tanınmasını ve uygulanmasını sağlamaya çaba göstermeleri amacıyla yayınlanmıştır.

İnsan haklarının “insanların, insan olması hasebiyle sahip olduğu temel hak ve özgürlükler” olarak tanımlandığı beyanname, insanlık onurunu korumayı amaçlamaktadır. Beyannameyi imzalayan ülkeler tarafından kabul edilen tüm bu hakları korumak devletlerin asli görevleri arasındadır. Bağlayıcılığı bulunmayan beyannameyi imzalayan ülkeler için yaşanan insan hakları ihlalleri, başta insanlık onuru olmak üzere kabul edilmiş ahlaki değerlerin reddi anlamına gelmektedir. Hem küresel hem de bölgesel düzeyde dünyada sivil, siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel haklar ile ilgili onlarca anlaşma, bildiri ve sözleşme için ilham kaynağı olan İnsan Hakları Evrensel Beyanname, insan hakları tarihinde önemli bir dönüm noktasıdır. Bağlayıcılığı olmayan İHEB’in imzalanmasından günümüze onlarca metin, insanlığın hizmetine sunulmuş, özellikle 1970’li yıllarda artan küreselleşme olgusuna paralel olarak, küreselleşen insan haklarının 1990’lı yıllarda dünya gündemindeki yeri ise iyice belirginleşmiştir. Avrupa, Amerika ve Afrika insan hakları mekanizmaları gibi bölgesel düzenlemelerin yanı sıra Uluslararası Af Örgütü (UAÖ), İnsan Hakları İzleme Örgütü (HRW) gibi küresel STK’larla birlikte her gün artan yerel oluşumların da katkısıyla bu süreç devletler üzeri bir hale gelmiştir.

Beyannamenin yayınlanmasının üzerinden 70 yıl geçmiş olmasına rağmen günümüzde insan hakları halen kültürel ve siyasi arenanın en önemli gündemlerinden birini oluşturmaktadır. Nefret söylemleri temel insan hakları ihlallerinde en önemli sorunların başında gelmektedir. Kuşkusuz nefret söylemleri, insan haklarına yapılmış saldırı ve ihlaller olarak kabul edilmelidir. Ancak

yazık ki günümüzde ne nefret söyleminin hukuksal tanımı ne de tam olarak anlamı üzerinde ortak bir kabule varılmış değildir. Nefret söyleminin ülkeden ülkeye farklılık gösteren tanımlama ve sınırlamaları yazık ki en çok da düşünce özgürlüğü bağlamında sekteye uğramaktadır. Söz konusu nefret söylemi olduğunda düşünce özgürlüğü nasıl ele alınmalıdır?

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)'nin ifade özgürlüğüne dair 10. maddesi “herkesin ifade özgürlüğüne hakkı vardır” derken, bu hakkın “kanaat özgürlüğü ile kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir almak ve vermek özgürlüğünü de içerdiğini” belirtmektedir. Yine aynı madde bu özgürlüklerinin sınırlarının da varlığını altını çizmekte ve “başkalarının şöhret ve haklarının korunması” bu kapsamda ele alınmaktadır. Çok kültürlü, sosyolojik farklılıkları barındıran toplumlar söz konusu olduğunda ifade özgürlüğü hakkının, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü veya ayrımcılığa uğramama hakkı gibi haklar ile uzlaştırılması gerekmektedir. Bu tür hakların tamamı “demokratik toplum”un temel unsurları olup herkesin doğuştan sahip olması gereken haklar olarak da İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde ilan edilmiş bulunmaktadır.

Günümüzde neredeyse tüm dünyada, nefret suçu ve nefret söylemi kavramları başta Sivil Toplum Örgütleri olmak üzere, kanun yapıcılar, kamu kuruluşları, hükümetler ve kamu faydası için strateji üretenler tarafından odak merkezi haline gelmiş başat bir konu olarak karşımızda durmaktadır. Her ne kadar nefret suçları ve nefret söylemleri Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde çoğunlukla göz ardı edilen kavramlar olsa da nefret suç ve söylemlerine ilişkin izleme faaliyetleri hem karşı karşıya kalınan tehlikelerin neler olduğunun görünür kılınmasına ve anlaşılmasına hizmet edecek hem de mağdurlara yönelik bu tehlikelere karşı strateji geliştirilmesine fayda sağlayacaktır. Sivil toplumun elde ettiği veriler resmi verilerin yerini alması da şiddet içeren fiillerin hedefi olan kesimlerin saptanması, söz konusu suçların karakteristikleri, bu tür suçları işleyenler ve alınması gereken acil önlemlerin belirlenmesi için kullanılabilmesi gibi nefret söylemlerini önleme çabalarında da son derece yararlı olacaktır. İzleme faaliyetleri, güçlü lobi ve savunuculuk faaliyetleriyle beslendiğinde, yasaların ve pratiklerin şekillenmesine katkıda bulunurlar. Pek çok Avrupa ülkesinde suç olarak kabul edilen nefret suç ve söylemleri yazık ki Türkiye’de yasalar karşısında bir suç olarak kabul edilmiş durumda değildir. Tam da bu sebeple bu el kitabının ana amacı nefret söylemlerini görünür kılarak hukuk bağlamında ele alınması hususunda katkı sağlamaktır.

KAVRAM & TANIMLAR

Nefret suçu nedir?

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), “Mağdurun, mülkün ya da işlenen bir suçun hedefinin, gerçek veya hissedilen ırk, ulusal ya da etnik köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel ya da fiziksel engellilik, cinsel yönelim veya diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir grupla gerçek ya da öyle algılanan bağı, bağlılığı, aidiyeti, desteği ya da üyeliği nedeniyle seçildiği, kişilere veya mala karşı suçları da kapsayacak şekilde işlenen her türlü suçtur” şeklindeki ifadesi ile nefret suçunu tanımlamaktadır. Günümüzde yaygınca kabul gören bu tanımın yanı sıra 2012 yılının başında Türkiye’de kurulan ve toplam 62 sivil toplum kuruluşunu kapsayan Nefret Suçları Yasa Kampanyası Platformu ise, nefret suçu tanımını biraz daha genişletmiş ve aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

“Belirli ve ortak karakteristik özellikleri bulunan birey ve gruplara veya onların mülklerine yönelik önyargılarla işlenmiş suçlara Nefret Suçu denir. Nefret Suçları dünya çapında başta etnik, ulusal ve dini kimlik, cinsiyet, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli olmak üzere; sağlık durumu, zihinsel ya da fiziksel engellilik, toplumsal statü, siyasi veya felsefi görüş, eğitim durumu gibi özelliklere yönelik olarak da işlenmektedir.”

Hırsızlık, yağma, hakaret, yaralama, öldürme ve cinsel saldırı gibi suçların, yukarıda sayılan özellikleri taşıyan kişilere karşı önyargı ile işlenmesi nefret suçunu oluşturur. Günümüzde, “nefret suçu” olarak tanımlanan fiillerin engellenmesine yönelik ilk girişimler 1960’lı yıllarda ABD’de, özellikle Yahudilere ve Siyahlara yönelik saldırıları engellemek amacıyla başlatılmış ancak, “nefret suçu” kavramı 1986 yılında New York’ta bir grup beyaz gencin siyah bir kişiye yönelik gerçekleştirdikleri ırkçı saldırının basına yansısıyla kullanılmaya başlanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri tarafından 1990 yılında kabul edilen Nefret Suçları İstatistik Kanunu (Hate Crime Statistics Act) kapsamında nefret suçları, “ırk, din, cinsel yönelim veya etnik kökene dayalı önyargıya dair izlerin belirgin olarak suça uygun biçimlerde ortaya çıktığı; kasten insan öldürme, tecavüz, nitelikli saldırı, adi saldırı, tehdit, hırsızlık, mala yönelik tahrip etme ve zarar verme veya vandalizm suçları” olarak tanımlanmıştır.

Nefret suçlarının özelliklerini iyi kavramak, bu suçların etkin bir şekilde izlenmesi açısından son derece önemlidir. Nefret suçlarında failin mağdurdan kişisel olarak nefret etmesi aranmaz. Nefret suçu failleri, herhangi bir kişiye karşı nefret suçu işleyebilirler. Fail için mağdurun kim olduğu değil, mensup olduğu grup önemlidir. İşlenen nefret suçunun amacı tüm gruba mesaj vermektir. Dolayısıyla fail, mağduru onun belirli bir gruba üyeliği nedeniyle seçmektedir. Aynı şekilde şayet suç oluşturan fiil bir mülke yönelik gerçekleşmişse, söz konusu mülkün hedef grup ile olan bağıntısı nedeniyle seçilmiş olacaktır. Bunlar ibadet yerleri, bir topluluğun veya grubun buluşma alanları, araçlar ya da konutlar olabilir.

Nefret suçlarının iki unsuru taşıması gerekir:

1. Ceza hukukunda düzenlenmiş olan bir suçun mevcut olması
2. Failin, suçu belirli bir gruba yönelik önyargı ya da nefret saikiyle işlemiş olması

Avrupa'nın pek çok ülkesi ile beraber Amerika Birleşik Devletleri'nde özel olarak nefret suçlarını düzenleyen kanunlar yer almakta, bir suçun nefret saiki ile işlenmesi cezayı arttırıcı neden olarak kabul edilmektedir. Türkiye'de ise, nefret suçlarına yönelik özel bir kanun bulunmamasıyla birlikte, Türk Ceza Kanunu'nda kişileri düşmanlığa sevk eden ayrımcılık fiilleri, inanç, düşünce ve kanaat hürriyetinin kullanılmasını engelleme, nefret ve ayrımcılık, hakaret, ibadethanelere ve mezarlıklara zarar verme ve halkı kin ve düşmanlığa tahrik ve aşağılama başlıkları altında cezalandırılmaktadır. Bunlardan ayrımcılık suçu ilk olarak 1 Haziran 2005'te mevzuata girmiş 2 Mart 2014'te ise "nefret ve ayrımcılık" suçu şeklinde yeniden düzenlenmiştir.

Nefret suçu örneklerinden bazıları şunlardır:

- Fiziksel şiddet ve saldırı,
- Şiddet ya da saldırı tehditleri,
- Taciz,
- Mülke ya da eşyalara zarar verme,
- Irkçı, nefret içerikli ya da saldırgan duvar yazıları,

Nefret suçları diğer suçlardan nasıl ayırt edilir?

- Nefret suçuna maruz kalanlar, diğer suç mağdurlarına göre, fiziki ve psikolojik yönden daha çok zarar görürler.
- Nefret suçlarındaki asıl hedef, suça maruz kalan kişinin ötesinde, onun mensup olduğu sosyal gruptur. Bu sebeple nefret suçları toplumsal gruplar arasında gerginliği arttırarak toplumsal barış ortamı için tehlike teşkil ederler.
- Nefret suçuna hedef olan gruplar, sadece toplumdaki radikal kişiler tarafından değil, aynı zamanda polis, adli makamlar gibi devletin organları tarafından da ayrımcılığa maruz bırakılarak mağdur edilirler.

Nefret söylemi nedir?

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, 1997 yılında nefret söylemini “*Irkı nefret, yabancı düşmanlığı, Yahudi düşmanlığı veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik saldırgan, ulusalcılık ve etnik merkezlik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifadesini bulan, dinsel hoşgörüsüzlük dahil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan veya meşrulaştıran her tür ifade biçimini kapsayacak şekilde anlaşılacaktır*” şeklinde bir tavsiye kararı ile tanımlamıştır.

Günümüzde yaygın olarak kabul gören bu tanımlamaya rağmen nefret söylemlerinin karşısındaki en büyük tehlike bu söylemlerin ifade özgürlüğü olarak ele alınmasıdır. Oysa nefret söylemleri en temel insan hak ve özgürlükleri ile çatışma halindedir. Nefret söylemleri, en temel hak ve özgürlükleri tehdit ettiğinden aslında bir hak olarak ifade özgürlüğünün kötüye kullanılması olarak görülmelidir. Nefret söylemlerinin ifade özgürlüğü olarak ele alınması ve sınırlandırılmamaları hedef alınan kişi ve gruplara yönelik saldırıların önünü açmaktadır. AİHM’ye göre devletlerin nefret savunusunu yasaklamaya ve özellikle etnik kimliği nedeniyle bu tarz tehditlere maruz kalan kişilerin korunmasına dair, uluslararası hukuktan kaynaklanan bir yükümlülüğü mevcuttur.

Nefret söylemiyle bir kişi veya grubu incitmek, kişiliksizleştirmek, taciz etmek, alçaltmak, küçük düşürmek, mağdur etmek veya bu kişi ve gruplara karşı duyarsızlığı ve düşmanlığı arttırmak amaçlanır. Söylemle hedef kişi veya gruba toplum tarafından reddedildikleri ve toplumun diğer kesimiyle eşit

olmadıkları mesajı verilmek istenirken her zaman doğrudan doğruya şiddete çağırان bir içeriğe sahip olması gerekmez. Nefret söylemi kavramının içeriğı 1990'ların başından itibaren sadece “ırk” ya da “din” temelinde gerçekleştirilen saldırılar için değil, aynı zamanda bir kişinin cinsel eğilimi, milliyeti, engellilik hali ve cinsiyeti için yapılan saldırıları da kapsar şekilde kullanılmaya başlamıştır.

Nefret söyleminin ve ayrımcı söylemin temelinde önyargılar, ırkçılık, ‘yabancı’ korkusu/düşmanlığı, cinsiyetçilik ve homofobi gibi ayrımcılık biçimleri yatmaktadır. Kültürel kimlikler ve grup özellikleri gibi unsurlar, ötekileştirici ve saldırgan söylemlerin kullanılma sıklığı üzerinde etkili olur. Milliyetçiliğın güçlendiğı ve farklı olana tahammülsüzlüğün yükseldiğı zamanlarda nefret dilinin ve söyleminin sıklığı ve etkisi artar. Bu sebeple nefret söylemi konusunda veri toplamak ve bu bilgilerin kamuoyu ile paylaşılması, bu tür suçlara karşı bir tepki verilmesi ve önlenmesi çabalarının en önemli unsurlarından birini oluşturmaktadır. Türkiye gibi, nefret suçlarına yönelik verilerin resmi olarak toplanmadığı ve kamuoyuyla paylaşılmadığı ülkelerde, sivil toplumun çabalarıyla elde edilecek veriler, sorunun çözümü için önemli bir kaynak teşkil etmektedir.

Nefret söylemi diğer söylemlerden nasıl ayırt edilir?

1. Nefret söylemi, belirli özellikleri nedeniyle bir kişi veya gruba yöneliktir.
2. Kişi veya grubun sahip olduğı özellikler söylemde olumsuz olarak nitelendirilmelidir.
3. Olumsuz olarak nitelendirilen kişi veya grubun varlığı hoş karşılanmalıdır.

UYGULAMALAR

İzleme çalışmaları neden önemlidir?

- Nefret söylemi konusunda veri toplamak ve bu bilgilerin kamuoyu ile paylaşılması, bu tür suçlara karşı bir tepki verilmesi ve önlenmesi çabalarının en önemli unsurlarından birini oluşturmaktadır.
- Sorunun çözümüne yönelik adımlar için yerel ve ulusal düzeyde yetkililerin ve kamuoyunun sorunun gerçek doğasını, boyutunu ve toplum açısından oluşturduğu tehditleri iyi bilmesi gerekiyor.
- Türkiye gibi nefret suçlarına yönelik verilerin resmi olarak kamu kuruluşları tarafından toplanmadığı ve kamuoyu ile paylaşılmadığı ülkelerde, sivil toplumun çabalarıyla elde edilecek veriler sorunun çözümü için önemli kaynaklar olarak karşımızda durmaktadır.
- HDV'nin 2009 yılından bu yana öncülük ederek sürdürdüğü nefret söylemi izleme çalışmaları pek çok sivil toplum kuruluşu tarafından farklı alanlara özgü yürütülmekte, sürdürülen bu çalışmalar sorunun görünürlüğüne katkı sağlamaktadır.
- Sivil toplum kuruluşlarının bu tür verileri toplamada kullandığı en yaygın yöntemler, kamuoyu araştırmaları, anketler ve medya izleme çalışmalarıdır. Türkiye'de birçok sivil toplum kuruluşu, grup veya cemaat kendi alanlarına ilişkin ayrımcılık ve nefret söylemi konusunda bilgi toplamakta ve veri derlemektedir.
- Tüm bu çalışmalar mağdur gruplar ve toplulukların tehlikeye karşı tetikte olmalarını ve güvenlik almalarını sağlamaktadır.
- Mağdurların nefret suçlarını ilgili mercilere bildirme taleplerini arttırır.
- Mağdurların kendilerine yönelik saldırıları kamuoyuna ifşa etmelerine fırsat sağladığı gibi kamuoyu desteğine de imkân oluşturur.
- Mağdur kesimlerin, maruz kaldıkları nefret söylemleri karşısında sessiz kalmayarak, bu tür suçlara karşı mücadele edileceği mesajı verilir.
- Nefret suçlarının gerçekte yaygınlığı konusunda kamuoyunu bilgilendirir

ve mağdur kesimlerin karşı karşıya olduğu nefret suçlarıyla mücadele yollarının tartışılmasına olanak verir.

- Yasa koyucu ve hükümet yetkililerinin, bu tür suçlara karşı mücadele için gerekli eğitim ve mağdurlara destek gibi hizmetler için kararların alınmasında gerekli olan bilgileri edinmelerini sağlar.

İzleme çalışması nasıl planlanır?

Etkin bir izleme çalışması için öncelikle izleme çalışması yapılacak konu/problemnin belirlenmesi gerekir. Seçilen ve tespit edilen probleme uygun olarak izleme çalışmasının yöntemi belirlenmelidir. Dünyada ve ülkemizde yaygınca kullanılan izleme yöntemleri arasında aşağıdakiler sayılabilir.

- Suç mahallinde kayıt altına alma
- Doğrudan vakaları izleme
- Yasal süreçleri izleme
- Yasal verileri izleme
- Görgü tanıkları
- Medya izleme
- Sosyal medya izleme

İzleme faaliyetine uygun yöntemin seçilmesi sonrasında veri toplanması gereklidir. Verilerin toplanması sırasında elde edilen bilginin ölçülebilir, güvenilir ve objektif olması önemlidir. Nefret söylemi izleme çalışmaları için verilecek karar her ne kadar sübjektif bir alan gibi görünse de bu durumu egale edebilmek için tespit edilen problemin son derece iyi konumlandırılması, ilgili literatür, kanunlar ve dünyadan örnekler ışığında bir metodolojiye oturtulması önemlidir.

Nefret söylemine ilişkin izleme yapılırken dikkat edilmesi gereken önemli nokta:

- İfade özgürlüğünün sınırlarının iyi tespit edilmesi gerektirir.
- Bu nedenle, Anglosakson ülkelerde nefret söylemine yönelik herhangi bir yasal düzenlemeye sıcak bakılmamaktadır.

Medya İzleme Çalışmaları

Medya izleme çalışmaları çoğunlukla seçilen konu, konular hakkında bir medya taraması içerir. Yapılacak medya taraması kimi zaman yazılı basın olduğu gibi kimi zaman da görsel ve işitsel medya kaynakları da olabilir. Yapılacak medya izleme çalışmasının odaklanacağı konulara ve sınırlarına karar verildiğinde çalışma uygun medya ajanslarının desteği ile yürütülebileceği gibi, sivil toplum kuruluşlarının kendi insan kaynakları ve kuşkusuz aktivist ve gönüllülerinin katkılarıyla da ortaya çıkarılabilir.

Medya İzleme çalışmasında nelere dikkat etmek gerekir?

- İncelenen nefret söylemi mağduru gruplara dair altyapı bilgisinin oluşturulması ve nefret söylemi izlerken hangi kategorilerde söylemin ele alınacağını belirlenmesi önemlidir.
- Taranan yıllar içinde medya organlarının söyleminde ve nefret suçlarına yaklaşımlarında değişim olup olmadığının izlenmesi önemlidir. Söylemi etkileyen politik, ekonomik olayları göz önünde bulundurmaktır önemlidir. Söylemi bağlamı ile ele almak, söyleme sebep olan konjonktürleri algılamaya yardımcı olacaktır.
- Medya taramalarında sıklıkla aynı habere farklı yayın organlarında rastlamak mümkün olmaktadır. Bu haberlerin farklı yayın organları tarafından ne şekilde verildiği saptanabilirse, buradan hareketle şiddet ve nefreti körükleyen tarzları analiz etmek daha olanaklı olabilir.
- Çoğu kez haber/yazı başlığı ile içeriği iki ayrı değerlendirme konusu olabilmektedir. Zira bazı haber/köşe yazılarında başlıkta nefret söylemi söz konusu olmasa da yazının kendisi nefret söylemi içerebilmekte veya bunun tam tersi, söz konusu olabilmektedir.
- Kimi sözler veya terimlerin hangi şekilde ve hangi durumda tırnak içine alındığına, bunu yapanın gazete mi haberi yazan kişi mi olduğuna dikkat edilmesi önemlidir.

METODOLOJİ

Ulusal medyada antisemit nefret söyleminin izlenmesi

Nefret suçları ve söylemleri ancak etkin bir izleme, belgeleme ve raporlama faaliyeti sonucunda hem kamuoyu hem mağdur gruplar hem de kanun yapıcılarının bilgisine sunulabilir. Bu sebeple medya izleme çalışması yürütecek sivil toplum kuruluşları, araştırmacılar ve kamu kuruluşları için SEHAK'ın ulusal medyada antisemit nefret söyleminin izlenmesi çalışmalarında izlediği yöntem ve araçlar bu bölümde ele alınmaktadır.

SEHAK'ın çalışmasında medya izleme çalışması üç aşamadan oluşmaktadır. Bunlar:

- Düzenli online tarama
- Dönemsel analizler ve raporlar
- Yıllık analizler ve raporlar

SEHAK tarafından yürütülen düzenli online tarama, günlük olarak yapılmaktadır. Yapılan online tarama, İsrail, Yahudi, Musevi gibi jenerik kelimeler ile yürütülmektedir. Bir medya ajansı ile çalışılmadığından haberler arama motorları üzerinden tek bir gün aralığı üzerinden yapıldığı gibi aynı zamanda medya ajanslarının kendi siteleri üzerinden de arama gerçekleştirilmektedir. Ulusal gazetelerin tamamında yapılan arama çalışması, anahtar kelimelerin içinde geçtiği tüm haberlerin toplanması için gerçekleştirilmektedir. Ulusal gazetelerin tamamında yapılan arama sonucunda elde edilen haberler gönüllü ve aktivistlerin desteği ile haftalık olarak okunup, incelenmekte ve Yahudilere yönelik nefret söylemi içerdiği tespit edilen haberler ayıklanarak veriler oluşturulmaktadır.

Nefret söylemine karar vermek çoğu zaman zorlayıcı bir iş olacaktır. Özellikle alanda ilk defa çalışan gönüllü ve aktivistler için neyin nefret söylemi olup olmadığının anlaşılması için söylem üzerinde çalışmak ve mümkün olduğunca tartışma yürüterek nefret söylemine karar vermek önemlidir. Bu noktada gönüllülerin öncelikle eğitilmesi önemlidir.

Elde edilen haberler üç aylık raporlar olarak, yıl sonu raporu için derlenmektedir. Toplanan metinlerin hem niteliksel hem de niceliksel analizlerinin yapıldığı raporlarda antisemit nefret söyleminin yanı sıra Yahudilere yönelik nefret söylemlerinin tamamına yer verilmeye çalışılmaktadır. Bir medya ajansı ile çalışılmadığından çalışma sistematik olarak yürütülüyor olsa da tüm nefret söylemi haberlerini derlemiş olma iddiası gerçekçi olmayacaktır. Tam da bu noktada nefret söylemi izleme çalışmalarının istatistik bir veri olmaktan öte söylemin kapsamına dair bir fikir vermesi bağlamında da önemli olduğunun vurgulanması önemli olacaktır.

Ulusal gazeteler üzerinden yürütülen nefret söylemi izleme çalışmasında haber ve köşe yazılarında nefret söylemini ve antisemitizmi tespit edebilmek için, 1997 yılında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilen tavsiye kararı esas alınmaktadır. Bu karara göre, 'nefret söylemi' ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, Yahudi düşmanlığını veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli kişilere ve gruplara yönelik saldırgan milliyetçilik ve etnik merkezilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifade bulan, dinsel hoşgörüsüzlük de dahil olmak üzere, hoşgörüsüzlüğe dayalı nefret biçimlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden veya meşrulaştıran her türlü ifade biçimidir.

Yukarıda belirlenen amaç ve kapsam doğrultusunda nefret söylemi ürettiği tespit edilen metinler, benimsedikleri söylemin niteliği doğrultusunda kategorilere ayırmak için konu hakkında daha önce yapılmış olan uluslararası bilimsel çalışmalardan yararlanılarak ve ülkeye özgü dil ve kültür farklılıkları dikkate alınarak belirlenmiş olan nefret kategorileri kullanılmaktadır. Bu kategoriler:

1. Abartma / Yükleme / Çarpıtma:

Bir kişi ya da olaydan yola çıkarak bir topluluğa yönelik olumsuz genellemeler, çarpıtmalar, abartmalar, olumsuz atıflar içeren söylemler

2. Küfür / Hakaret / Aşağılama:

Bir topluluk hakkında doğrudan küfür, aşağılama, hakaret içeren söylemler

3. Düşmanlık / Savaş Söylemi:

Bir topluluk hakkında düşmanca, savaşı çağrıştıran ifadelerin yer aldığı söylemler

4. Simgeleştirme:

Doğal bir kimlik öğesinin nefret, aşağılama unsuru olarak kullanıldığı, simgeleştirildiği söylemler

Bu kategoriler, çoğunlukla farklı biçimlerde kurulan nefret söylemlerinin ayrıştırılmasına ve anlaşılmasına yardımcı olmak üzere oluşturulmuştur. Birden fazla kategoriye aynı içerikte tespit etmek mümkün olsa da böyle durumlarda sınıflandırma yapmak adına baskın olan kategori dikkate alınmalıdır. Antisemit nefret söylemi olarak işaretlenebilecek söylem türleri ise aşağıdaki gibidir

- Yahudi mekanlarına yönelik zarar vermek veya Yahudilerin öldürülmesi çağrısı yapmak ya da bu tür çağrılarını meşrulaştırmak.
- Yahudilere yönelik yanlış, insandışılaştırıcı, onları şeytanlaştıran veya onlara yönelik kalıp düşünceler içeren suçlamalar yöneltmek; Yahudilerin tüm dünyayı yönettiği, tüm medyayı, ekonomiyi veya hükümetleri kontrol ettiğine dair komplo teorileri yaymak.
- Tek bir birey veya bir grup Yahudi'nin yaptıklarından (veya bunlara yönelik uydurma bir suçtan) yola çıkarak, tüm Yahudileri suçlamak.
- II. Dünya Savaşı sırasında Yahudiler yönelik gerçekleştirilen Holokost'u tüm kanıtlara ve gerçeklere rağmen inkâr etmek.
- Yahudileri veya İsrail devletini, Holokost'u "kendilerinin yaptığı" veya "abarttıkları" şeklinde suçlamak.
- Yahudileri, kendi yurttaşı oldukları devletten ziyade, İsrail'e veya dünya çapında Yahudilerin var olduğu iddia edilen amaçlarına daha sadık oldukları yönünde suçlamak.

Medyada üretilen antisemit nefret söylem türleri

Toplumsal algılarımızı şekillendiren önemli unsurlardan biri medyadır. Bu bağlamda medya, dünyada ve Türkiye'de olumlu ve yapıcı olabileceği gibi, aynı zamanda nefret suçlarına yol açan ayrımcılığı oluşturan ve besleyen önyargıların, kısaca nefret söyleminin oluşmasında ve yaygınlaştırılmasında etkili araçlardan biri olabilmektedir.

Medyanın nefret suçları kapsamında ele alınabilecek eylemleri haberleştirme, kullanılan dil ve mağdurları ya da olayı sunma şekli, eylemi meşrulaştırmaya ve suçun altında yatan ayrımcılığı gizlemeye yol açabilmektedir. Medya,

bir yandan nefret söylemini yansıtmak ve çoğaltmak gibi bir rol oynarken, aynı zamanda nefret söylemini kendisi de üretebilmektedir. Medyanın kendisinin ürettiği önyargılara ilişkin bazı konuları şöyle sıralanabilir:

- **Siyasi önyargılar:** Belirli siyasi partiler, adaylar veya politikalara yönelik önyargılar.
- **Şirketler lehine önyargılar:** Siyasi haberlerin, belirli şirketlerin lehine sonuçlar elde edecek ve medya kurumu sahibinin çıkarları doğrultusunda yansıtılması.
- **İnançlara yönelik önyargılar:** Belli bir inancın, diğerlerine göre kayılarak veya belli bir inanç grubuna yönelik nefretin yansıtılması.
- **Belli gruplara yönelik önyargılar:** “İrk”, cinsel kimlik, yaş, sınıf, cinsel yönelim veya etnisite gibi karakteristik özelliklere dayalı gruplara ait haberlerin önyargılı verilmesi.

Tüm bu ön yargılar medyada karşımıza çıkan antisemit nefret söylemlerinin temelinde yer almaktadır. Medyada antisemit nefret söyleminin üretilmesinde çoğunlukla habere konu edilen olayın içeriğinden bağımsız olarak bir hedef halinde Yahudilerin konuya dahil edildikleri gözlenmektedir. Bu durum çoğu zaman Yahudilerin kişisel özelliklerine saldırı, eleştiri, olması gerekenden fazla kendilerinden söz etmek, bağlantı ya da komplo teorisi üzerinden suçlamak, olayla ilgisi olmaksızın hakaret etmek ve saldırmak, savaş tehdidi ya da dili kullanmak şeklinde gerçekleşmektedir. Medyada sürdürülecek antisemit nefret söylemi izleme çalışmalarının ortak noktası Yahudilerin bir öteki / bir düşman kimliği olarak her gün yeniden ve yeniden inşa edilmelerini izlemek anlamına gelmektedir. Tüm bu haberlerde “biz” ve “onlar” yani Yahudiler ayrımı son derece baskın şekilde yapılırken, Yahudiler için aşağılayıcı sıfatlar kullanmak, haberin öznesinin Yahudi kimliğini fırsat bilerek tüm Yahudilere hakaret etmek, ya da bir kişi yerine tüm grubu genelleyerek Yahudiliği potansiyel ya da var olan bir tehdit gibi göstererek bir algı inşası söz konusu olmaktadır.

Tüm bu söylemler başlıkta, haberlerde, köşe yazılarında karşımıza çıkarırken aslında çarpıtılmış, gerçekliği olmayan daha da önemlisi sadece ön yargılardan kaynaklanan bu dil aynı zamanda habercilik bağlamında da bir yapı,

stil karmaşasına da yol açmaktadır. Haber ya da köşe yazısında ele alınan içerik, kullanılan başlık ya da görselin çoğu zaman uyuşmadığı gözlenmektedir. Bu orantısızlık çoğu zaman haberin içerik ya da dilinde herhangi saldırgan bir ifade bulunmasa da başlıkta haberin konuyla ilgisi olmayan saldırgan, aşağılayıcı, hakarete dayalı ifadelere yer verilmesi ya da haberin konusu ile doğrudan ilişkisi ya da ilgisi olmayan, haberin içeriğinde sözü edilmeyen kişi ya da olayların görsellerinin kullanılarak haberin servis edilmesi gibi durumlarda karşımıza çıkmaktadır.

Antisemit nefret söyleminin temelleri ve yansımaları

Söylem, kişilerin düşüncelerini ifade etmelerine veya olayları tasvir etmelerine yarayan nötr bir araç olmanın ötesinde bir etki gücü taşımaktadır. Medyada üretilen dilin, toplumsal hayatı doğrudan etkilediği, toplumdaki gerilimi ve kutuplaşmayı güçlendiren bir etken olduğu kuşkusuz bir gerçektir. Ancak üretildiği tarihsel ve toplumsal bağlam içinde değerlendirilebilecek olan söylem, insanların belirli bir bilgiyi ya da durumu anlamlandırışlarını ve ona karşı konumlanışlarını da etkilemektedir.

Bu sebeple Yahudilere yönelik nefret söylemlerinin analizinde içinde değerlendirilecekleri toplumsal bağlamları anlamak önemlidir. İsrail-Filistin çatışmalarını ve Mescid-i Aksa’da yaşanan gerginlikleri konu alan haberlerde bir toplum olarak şiddetle özdeşleştirilen ve düşmanlaştırılan Yahudilerin maruz kaldıkları bu söylem tam da toplumsal bağlam ile ilintilidir. Bir öteki yaratmak, ondan nefret etmek, sürekli “ötekinin” altını çizerek kendi kimliğinin de olumlu yönlerinin altını çizmek sıklıkla karşılaşılan bir tutumdur.

- “İsrail devleti”, “İsrail” veya “İsrail Savunma Kuvvetleri” gibi kişi/kurumları ifade eden sözcüklerin kullanılması yerine Yahudi kimliğinin genelleme yapılarak kullanılmasıyla hedef gösterilmesi,
- Üretilen çeşitli ‘komplo teorileri’nin arkasındaki ‘gizli güç’ olarak Yahudilerin sunulması ve ‘Türkiye’ye yönelik bir tehdit’ olarak gösterilmeleri,
- Yahudilerin basında olumsuz atıflarla yer bulan birçok kişi ve kurumla ilişkilendirilmeleri,

- Yahudi kimliğinin bir hakaret ifadesi olarak kullanılması, basında Yahudilere yönelik nefret söyleminin örnekleri arasındadır.

Basında yer alan söylemdeki ana problem, haber değerini katan şeyin doğrudan o kimlik olmamasına rağmen o kimliğin vurgulanarak haberleştirilmesinden kaynaklanmaktadır. Benzer haberlerin, örneğin bir kimliği sürekli suçla ilişkilendiren haberlerin, sürekli çıkması o kimliğe karşı önyargıların güçlenmesine neden oluyor. Belli gruplar hakkında kalıp yargıların yaratılması, o gruplar üzerindeki baskıyı artırıyor. Hedefteki gruplar sessizleşiyor ve demokratik alanın dışına itiliyor.

Sonuç olarak nefret söylemi sadece insan hakları bakımından değil meslek ilkeleri bakımından da engellenmelidir. Medya kurumu veya gazeteci bunu engellemezse, suç olan ve yasaklanması gereken eylemlere destek vermek, yardımcı olmak anlamında rol oynamış sayılır. Medya üzerinden yürütülecek izleme çalışmaları medyada yansıtılan nefret suçları veya söyleminin tespit edilmesi ve bunun diğer kaynaklardan karşılaştırılmasını, suçların geriye dönük olarak araştırılmasını, medyanın okuyucunun duyarlılıklarını dikkate almasını sağlamak bakımından etkin ve etkili bir araçtır.

TEŞEKKÜRLER

SEHAK'ın 2017 yılında başladığı antisemit nefret söylemlerinin izlenmesi faaliyeti için;

Metodolojinin oluşturulması, çerçevenin belirlenmesi sırasında benimle birlikte çalışan proje koordinatörü F. Levent Şensever ve Özden Dönmez'e;

Antisemit nefret söyleminin yanı sıra antisemitizmin kamuoyu nezdinde ölçülmesi çalışmalarında görev alarak verileri ile nefret söylemi çalışmasına da katkı sağlayan Gökçe Tatlısu'ya;

Haber taraması için destek veren SEHAK gönüllüleri; Bihter Aldüz, İpek Başyurt, Zilan Kazıcı, Kübra Mercanoğlu, Hazal Polat ve Efekan Sadak'a;

Ve çalışmanın başından sonuna haberlerin toplanması ve analiz edilmesine katkı sağlayan M. Alkım Bayraktar'a;

Çok teşekkür ederim. Sizlerin katkıları ile üç yıldır sürdürmekte olduğum antisemit nefret söylemi izleme çalışmalarına gerek duymayacağımız bir gelecek diliyorum. Sizlerle beraber çalışmak benim için onurdu.

F. İŞİL DEMİREL

